

REALIZMUS, az író és a valóság viszonya, alkotó és stílus

— AZ ÍRÓK BELGRÁDI PLÉNUMÁNAK VISSZHANGJA —

Több fiatal értelmiségi közeledett hozzánk azzal a kérdéssel: igaz-e — ők úgy vették ki a lapokban közölt vitaanyagból — hogy az írók belgrádi plénümán „az ellentétek lángjai lobognak” (az egyik kérdező szavait idézzük) s hogy erősen áll a harc a realisták és modernek között; tűz és víz ez, össze nem békíthető elemek az irodalomban.

Aki végighallgatta a vitairatok tömegét — mert kiterjedt komoly vitairat volt a sok elhangzott tanulmány — s végigülte a négynapos plénümön magát a vitát, most néhány hét távlatából átfogóbb képet adhat, önmagának is arról, mi igaz „az ellentétek lobogó lángjaiból”. Abból a bizonyos tűz és víz elméletből. S nyugodtan megfordíthatja a tételt: a sok port felvert irodalmi harcban a pólusok inkább közelebb kerültek egymáshoz, mintsem hogy eltávolodtak.

Ennek a tételnek igazolására adjuk az alábbi érdekes cikket, a plénüm anyagának első olyan összefoglalóját, amely feltétlenül pártatlan elvi magaslatról ítéli meg a négynapos írói plénümot.

Az írók belgrádi plénümán — amelyet az írószövetség rendezett nemrég — a referátumokban éppen úgy, mint a vitában, a realizmus tolmácsolása kérdésében különböző felfogások kerültek nyilvánosságra. Bár e felfogások sokszor kölcsönösen áthidalhatatlannak tűnnek, többségben nem nehéz olyan elemeket találni, amelyek a nézeteket összekapcsolják. Sőt megengedik, bizonyos egységes, teljességi nézőszempont kialakítását ebben az írók körében oly sokszor felvetett és tárgyalt kérdésben.

A viták egyrésze a plénümön — a realizmus kérdésében — tisztára terminológikus jellegű volt. Kiderült, hogy az írók közül sokan más és más módon fogják fel és tolmácsolják a realizmust. Eli Finci például úgy látja, hogy ez a fogalom: meghatározott történelmi irányzat az irodalomban, meghatározott irodalmi metódus és iskola, amely szorosán a XIX. századhoz tapad. Joszip Vidmár viszont a realizmust nem iskolának tekinti, hanem művészeti irányzatnak, amely a renaissance-szal kezdődik és napjainkba nyúl bele. S bár a realizmus az utóbbi évtizedekben bizonyos fogyatékoságokat rejtget, különösen az ábrázolás szegénységében — még távolról sem élte ki önmagát. Marijan Jurkovic szerint is, bár a realizmus történelmileg életrehívott jelenség, vele még távolról sem írták tele az irodalom minden lapját.

Az írók és a valóság viszonyának kérdése ugyancsak erősen visszhangzott a plénümön. A vitázók többsége arra az álláspontra helyezkedett, hogy az irodalmi műnek többé-kevésbé tartalmaznia kell a nem elferdített valószerűséget — ugyanakkor nem szoríthatja teljesen háttérbe a fantasztikum elemeit sem. Vidmár egye-

nesen kimondta, hogy a modern realizmus veszít a vitalitásából, mert nem frissül fel, nem regenerálódik a nagy emberi örökség elemeivel. Milan Bogdanovics figyelmeztetett bizonyos veszélyekre, amelyek abból erednek, hogy a fantáziát kritika nélkül szabadon ereszti az író. A fantázia és az álom elemeit nem lehet kikapcsolni a valóságból és így a műből sem — azonban szerinte elfogadhatatlan az az álláspont, hogy az álom legyen az egyedüli ösztönző a művészi alkotásban. Borisz Zihernelnek a plénumon elhangzott véleménye szerint az ifjabb nemzedék írói közül csak kevesen dicsekedhetnek társadalmi valóságunk és hazánk társadalmi viszonyainak tüzetesebb ismereteivel, habár ezek a történések, ez a viszony egy komplikált lélektani probléma megindítója az egyénben. A valósággal való szorosabb kapcsolat a fiataloknál valószínűleg hozzájárulna erőteljesebb írói kifejlődésükhöz is. Ottó Bihalyi-Merin úgy gondolja, hogy az irodalom legyen mindenekelőtt mélyen igaz, mélyesen őszinte és ugyanakkor érzékeny a valóság minden történésére iránt, ha a mi viszonyaink között reális akar lenni. Valójában — fejtegette — az irodalomban ma már vannak eszközeink arra, hogy színvonalban sokkal, sokkal magasabbra emelkedhessünk, mint a naturalizmus vagy a klasszicizmus régi módszereivel.

A modern realista irodalomról szólva Ziherrl hangoztatta, hogy azt feltétlenül át kell hogy hassa Marx és Engelsz társadalomfejlődési tanának tudományos esztetikája. Azonban ennek az esztetikának kötelező erejét nem lehet — véleménye szerint — semmiféle recepttel vagy direktívával ráerőszakolni az írókra. Csak a művészek alkalmazhatják az élet és az alkotás, a környezet és a szellem konkrét körülményei között. Más kérdés, hogy az ilyen mű milyen mértékben lesz tényleges hozzájárulás a jövő szocialista kultúrájához. Sinkó Ervin úgy véli, hogy ez nemcsak attól az intenzivitástól függ, amellyel a művész az életet — s benne az alkotást — átéli, hanem a művész viszonyától is az élet és környezete iránt.

Ami az alkotó és a stílus viszonyát illeti, ebben a kérdésben sokan az írók közül elhajlást mutatnak (egyik vagy másik oldalra) Krlezsa Miroszlávnak a nagy délszláv írónak tételétől, hogy ez alapján egyéni meggyőződés kérdése. Krlezsa abban látja a művészet titkát, hogy szárnyai alatt helyet kaptak mindazok a morális-intellektuális hatóerők, mindazok a kulturális erőfeszítések, amelyek az embert emberré tették. Másszóval nemcsak a kifejezés művészi módjáról van szó, hanem ugyanakkor az ember erkölcsi arculatának egész kialakulásáról.

A realizmusról és az irodalom más problémáiról szóló vitának célja nem is volt, ezen a plénumon, végleges határozatokat hozni. Mindabból amit a vita adott — mind a közös érintkezési pontokon, mind a nyitvahagyott és ellentétes kérdésekben — arra következtethetünk, hogy későbbi, szélesebbkörű vita vezet majd a problémák teljes megoldásához.

ÁCS JÓZSEF:

Aratók (olaj)